

PELS RIJCKEN

Magazine

#9
26

PELS RIJCKEN MAGAZINE JAARGANG 3 | JULI 2026

**“EERST NIJPENDER
VOORDAT HET
BETER WORDT”**

Jan Willem Schaper,
plv. directeur-generaal IND

Wat is je rol als advocaat?

Openhartig

Als samenleving staan we voor grote uitdagingen. Zo leven we in een tijd van blijvende geopolitieke onrust, almaar toenemende digitalisering, klimaatverandering die steeds meer merkbaar is en de opdracht om migratiestromen in betere banen te leiden binnen Nederland en Europa.

We zien dat direct terug in ons dagelijks werk. De vraag die we onszelf en elkaar stellen is dan regelmatig wat je rol daarin is als advocaat? De verhalen in onze magazines vormen daar een weerslag van. Ik licht er graag enkele uit. In de rubriek 'De Zaak' gaat het over het grootscheepse dijkversterkingsproject Krachtige IJsseldijken Krimpenerwaard. Kantoorgenoot Julian Kramer beschrijft daarin onder meer dat hij soms het juridisch geweten vormt van zijn cliënt. Zo legt hij in zo vroeg mogelijk stadium de vraag op tafel, nog voordat alles vastligt, of een bepaalde uitwerking in de praktijk van zo'n infrastructuurproject standhoudt en er voldoende oog is voor individuele belangen van omwonenden.

Kantoorgenoot Cécile Bitter, die recent stopte als plaatsvervangend landsadvocaat, heeft daar decennia ervaring mee. Zij blijft als of-counsel advocaat aan ons kantoor

verbonden, maar heeft nu ook tijd voor andere maatschappelijk relevante werkzaamheden. In een openhartig, persoonlijk interview beschrijft ze het verloop van haar imposante carrière en de geleerde lessen als advocaat. Zo drukt ze advocaatstagiairs op het hart regie te nemen over hun zaken en zichzelf.

In het interview met Jan Willem Schaper, directeur Juridische Zaken IND, komen veel van de genoemde uitdagingen samen. Zo gaat hij uitgebreid in op het in werking treden van het Europese Asiel- en Migratiepact. Daarbij komt ook aan bod welke verandering dat betekent voor de inzet van ons kantoor als landsadvocaat. De IND heeft ons gevraagd onze beschikbaarheid en inzet te verhogen, gezien de toename van het aantal asielzaken en de complexiteit ervan.

Het betekent een aanpassing van het werk van een deel van onze advocaten, die zich naast hun bestaande praktijk nu zijn gaan toeleggen op een voor hen vaak nieuw werkterrein: het vreemdelingenrecht. Met de grote hoeveelheid wijzigingen ziet Schaper voor ons ook de rol van onafhankelijke, kritische blik, om de kwaliteit van het juridische werk van de IND te helpen vergroten. Hopelijk geniet u in ieder geval weer van uw rol als lezer van deze editie van Pels Rijcken Magazine.

Ik wens u veel leesplezier.

Sandra van Heukelom-Verhage

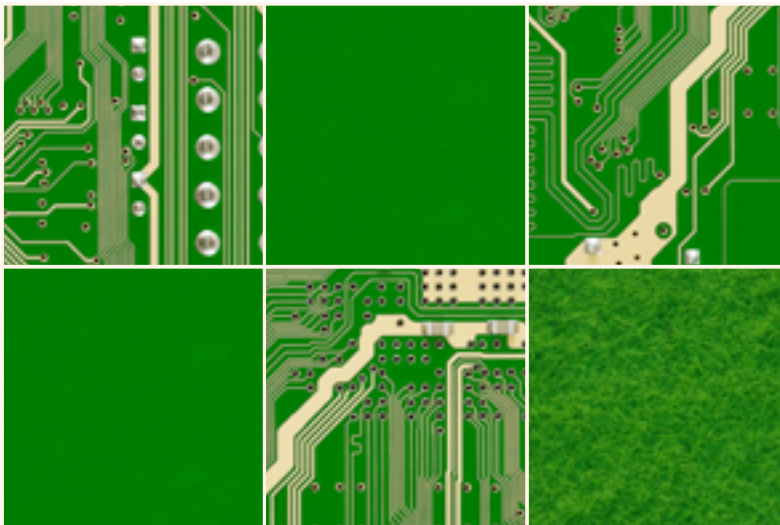

Inhoud

06

DE ZAAK

DIJKVERSTERKING:
ALS JE AAN DE DIJK
KOMT, KOM JE AAN
DE MENSEN

18

DE JURIDISCHE
WERKELIJKHEID
VAN: DE NATIONALE
CRYPTO STRATEGIE

24

IN GESPREK MET
JAN WILLEM
SCHAPER, IND:
“EERST NIJPENDER
VOORDAT HET
BETER WORDT”

30

MINICONFERENTIE
INTERNATIONALE
RECHTSORDE,
VREDE EN RECHT

14

INTERVIEW
CÉCILE BITTER

12

UIT DE
LANDSPRAKTIJK

34

KOFFIE MET...

37

KORTE BERICHTEN

43

VACATURES

44

BLIKVANGER

DIT MAGAZINE
PER MAIL
ONTVANGEN?
ABONNEER
JE VIA DE
QR-CODE!

COLOFON De advocaten van Pels Rijcken bieden juridisch advies en advocatuurlijke bijstand aan cliënten, zowel in als buiten rechte. We zijn het kantoor van de landsadvocaat. Onze cliënten zijn de Nederlandse Staat, andere overheden zoals gemeenten, provincies, waterschappen en private partijen zoals onderwijs- en zorginstellingen en het bedrijfsleven.

MAGAZINE Met dit magazine geven wij periodiek een inkijkje in ons kantoor en in ons werk. Door verhalen van de mensen die samen Pels Rijcken vormen en door interviews met onze cliënten. Pels Rijcken Magazine verschijnt vier keer per jaar.

REDACTIEADRES

Bezuidenhoutseweg 57,
2594 AC Den Haag,
telefoon: +31 70 515 3000,
e-mail: reactie@pelsrijcken.nl

REDACTIE

Pels Rijcken
AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE
Anne Reitsma (fotografie),
Chris Bonis (fotografie),
Daphne van Dijk (tekst
Miniconferentie en Koffie met...),
Grieteke Meerman (tekst De zaak),
Marcel Molle (fotografie), Maurits
Heukensfeldt Jansen (fotografie),
Michael Graste (fotografie),
Ontwerpwerk (designadvies),
Sebastiaan van Denzel (fotografie),
Studio Anne Post (fotografie), Van
Deventer (drukkerwerk). **ABONNEREN
EN WEBSITE** Alle voorgaande
nummers, losse bijdragen en
abonneermogelijkheden zijn ook
te vinden op [pelsrijcken.nl/
actueel/magazine](http://pelsrijcken.nl/actueel/magazine).

| De zaak |

Toen meerdere bewoners en grondeigenaren in 2023 beroep aantekenden tegen de plannen van het hoogheemraadschap voor het grootscheepse dijkversterkingsproject Krachtige IJsseldijken Krimpenerwaard (KIJK), was advocaat Julian Kramer er al jaren nauw bij betrokken. Een zorgvuldig juridisch voortraject is volgens hem cruciaal bij dit soort dossiers, waarin het belang van waterveiligheid regelmatig op gespannen voet staat met de zorgen van bewoners. “Het moment dat het bij de rechter voorkomt, is eigenlijk maar het topje van de ijsberg.”

Bij een dijkversterking gaat het om veel meer dan waterveiligheid

Aan deze zaak werkten de volgende advocaten mee: Julian Kramer, Rosa Langeveld en Jan van den Oord.

Langs de noordelijke oever van de Hollandsche IJssel, tussen Krimpen aan den IJssel, Ouderkerk aan den IJssel en Gouderak, ligt een smalle dijk. Al sinds de middeleeuwen beschermt dit langgerekte bouwwerk het achterliggende land tegen overstromingen, hoge rivierstanden en, de laatste decennia steeds nadrukkelijker, tegen de gevolgen van klimaatverandering. Talloze keren werd de dijk opgehoogd, verbreed en versterkt, steeds vanwege nieuwe inzichten en veranderende omstandigheden.

Maar toen in 2018 bekend werd dat opnieuw een grootschalige versterking nodig was, ging bij bewoners niet bepaald de vlag uit. Want die dijk, waar zo'n achthonderd woningen en bedrijven direct op of tegenaan zijn gebouwd, is ook een straat, een tuin en voor sommigen zelfs een deel van hun identiteit. “Het is waar mensen wielrennen, hun hond uitlaten en hun kinderen naar school brengen. Als je aan de dijk komt, kom je aan de

mensen”, zegt advocaat Julian Kramer, die namens Pels Rijcken het Hoogheemraadschap van Schieland de Krimpenerwaard bijstond in het omvangrijke dijkversterkingsproject KIJK, Krachtige IJsseldijken Krimpenerwaard. Het gaat ook om maatschappelijk draagvlak.

Bijsturen voor alles vastligt

Meerdere bewoners en grondeigenaren stapten daarom in 2023 naar de Raad van State. Kramer, die zich bij Pels Rijcken toelegt op in het omgevingsrecht en is gespecialiseerd in het waterrecht, was op dat moment al jarenlang nauw bij het project betrokken. Al tijdens de zogeheten zienswijzeprocedure, waarin bewoners op het plan konden reageren en het hoogheemraadschap die reacties verzamelde in een nota van antwoord, adviseerde hij met een team van vier collega's over de omgang met zorgen van bewoners.

SHUTTERSTOCK/CAMBRIAN IMAGING

DRAAGVLAK

“Als je aan de dijk komt, kom je aan de mensen”

“Dat is een cruciale fase bij dijkversterkingsprojecten, omdat daar nog kan worden bijgestuurd voordat alles vastligt. Het moment dat het bij de rechter voorkomt, is eigenlijk maar het topje van de ijsberg.”

Juridisch geweten

De rol van advocaten in dit soort dossiers is de afgelopen jaren dan ook flink veranderd, zegt Kramer. “Voorheen werd je in de waterpraktijk vaak betrokken aan het einde. Dan kwam de advocaat pas in beeld als er al een procedure liep. Inmiddels is het meeste werk naar de voorkant van het proces verschoven”, zegt hij.

“Wij proberen veel meer om zo vroeg mogelijk betrokken te raken. Onze rol is daarbij veel meer verweven als een soort juridisch geweten. Wij zijn de kritische tegenlezer die de hele tijd vraagt: kan je dit in alle redelijkheid volhouden? Kan je dit iemand aandoen? Houdt dit stand?” Daarbij houdt Kramer het hoogheemraadschap vooral scherp op goed contact met bewoners, nog lang voordat een zaak bij de rechter ligt. “Je moet echt bij die mensen langs”, zegt hij. “Je moet weten wat iemand bezighoudt. Waar iemand wakker van ligt.”

Die aanpak past Kramer niet alleen toe in de Krimpenerwaard. Eerder was hij al betrokken bij de omvangrijke dijkversterking zoals die van de Markermeerdijken, Gorinchem-Waardenburg (GoWa) en Tiel-Waardenburg (TiWa). Volgens Kramer neem je bij dit soort dossiers voortdurend

ervaringen mee van het ene project naar het andere, bijvoorbeeld over bewonerscommunicatie, belangenafwegingen en technische keuzes. Momenteel werkt hij met zijn team aan projecten als IJsselwerken, een dijkversterking tussen Zwolle en Olst, en de versterking van de Grebbedijk en de IJsselmeerdijk.

Impopulaire keuzes

Wat dit soort projecten ingewikkeld maakt, is de beperkte ruimte langs de dijk, die tegelijkertijd dient als woonplaats, weg én waterkering. “In dit land is het krap”, zegt Kramer. “Mensen wonen vaak echt heel dicht langs de dijk. En die moet alsmaar hoger of breder, omdat rivieren steeds meer water moeten kunnen verwerken.”

Daardoor raakt vrijwel iedere ingreep direct aan particuliere belangen. Een bredere dijk kan betekenen dat een tuin kleiner wordt, een oprit verandert of werkzaamheden langdurig voor de deur plaatsvinden. Bewoners vragen zich dan vaak af: kan het niet anders? Is er geen oplossing waarbij de dijk wordt versterkt én zij hun tuin of bereikbaarheid behouden?

Daar ligt de juridische afweging, zegt Kramer. Een overheid mag impopulaire keuzes maken, maar moet die keuzes wel kunnen uitleggen. Waarom wordt op de ene plek een woning gespaard met een damwand, terwijl op een andere plek een stukje tuin moet wijken? Waarom kan bij de één wel een uitzondering worden gemaakt en bij de ander niet? “Je moet een duidelijke lijn en een duidelijk afwegingskader hebben”, zegt Kramer. “Die keuzes moeten consistent zijn. Het mag niet gebaseerd zijn op willekeur.”

Uitleggen

“Soms knappen honderd mensen op van een maatregel, terwijl één bewoner er nadeel van ondervindt. Zolang diegene maar niet het kind van de rekening wordt”, zegt Kramer. “Je moet als overheid die belangen in beeld hebben en kunnen uitleggen waarom het ene in dit geval voorgaat op het andere.” Pas dan kun je volgens hem zeggen dat een oplossing, hoe vervelend ook voor een individuele bewoner, juridisch aanvaardbaar is.

“De rol van advocaten in dit soort dossiers is de afgelopen jaren flink veranderd”

21

waterschappen

en Rijkswaterstaat vormen samen het Hoogwaterbeschermingsprogramma. Om overstromingen in Nederland te voorkomen, versterken zij de komende dertig jaar in heel Nederland ongeveer 1.400 kilometer aan dijken en zo'n 400 sluizen en gemalen. Deze dijkversterking maakt daar onderdeel van uit.

2031

jaar

Na de uitspraak van oktober vorig jaar, waarin alle beroepen tegen het KIJK-project ongegrond werden verklaard, kregen de werkzaamheden definitief groen licht. Sindsdien zitten de dijkbewoners midden in de uitvoering, die naar verwachting in 2031 wordt afgerond.

Deze foto is digitaal aangepast met AI-technologie om een visuele impressie te creëren.

| FOTO: CHRIS BONIS |

Julian Kramer senior advocaat

Julian is sinds begin 2018 werkzaam als advocaat bij Pels Rijcken in de sectie Ruimte en Milieu. Hij specialiseert zich op het gebied van het omgevingsrecht, met een bijzondere aandacht voor het waterrecht, het ruimtelijk ordeningsrecht en het natuur- beschermingsrecht.

Techniek én vertrouwen

Daar komt bij dat alternatieven vaak nieuwe risico's met zich meebrengen. Stalen damwanden nemen bijvoorbeeld minder ruimte in dan een bredere dijk, maar zijn duur, technisch ingrijpend en kunnen trillingen veroorzaken. "Ga maar eens damwanden plaatsen naast een woning", zegt Kramer. "Dat heeft een enorme impact. Mensen maken zich vaak grote zorgen over schade door trillingen en verzakkingen."

Daarom draait de uitvoering niet alleen om techniek, maar ook om vertrouwen. "Mensen kunnen het gevoel hebben dat ze aan hun lot worden overgelaten. Dat er straks een aannemer langs de dijk aan de slag gaat en maar wat doet." Een juridisch rapport stelt bewoners dan niet automatisch gerust. "Je moet in normale mensentaal uitleggen wat er gebeurt. Dat trillingen live worden gemonitord en werkzaamheden stilgelegd als grenswaarden worden overschreden. Nee, die aannemer doet niet maar wat, we houden dit in de gaten."

Hoe grondig je ook te werk gaat in de zienswijzeprocedure, een gang naar de Raad van State voorkom je er niet mee. "Het is bij dit soort projecten onrealistisch om te zeggen: ik wil nul beroepen. Je probeert zoveel mogelijk bewoners te overtuigen van je zorgvuldigheid. Maar er zullen altijd mensen tussen zitten die het principieel oneens blijven of zich ernstig benadeeld voelen. En dat is ook hun goed recht."

Onafhankelijke deskundige

Omdat in het KIJK-project ingewikkelde technische- en veiligheidsvragen samenkamen, schakelde de Raad van State de Stichting Advisering Bestuursrechtspraak (STAB) in, een onafhankelijke deskundige die zulke complexe dossiers beoordeelt. Het oordeel van de STAB weegt zwaar mee in de uiteindelijke uitspraak. "Dat kan je zaak helemaal breken", zegt Kramer. "Want als daaruit komt dat je dingen niet goed hebt onderzocht of afgewogen, dan heb je echt een probleem." De opluchting was dan ook groot toen de STAB

"Een juridisch rapport stelt bewoners dan niet automatisch gerust"

concludeerde dat het hoogheemraadschap zorgvuldig had gehandeld en de gemaakte keuzes goed had onderbouwd. Voor Kramer bevestigde dat vooral het belang van alles wat zich afspeelt vóór een rechtszaak: de gesprekken met bewoners, de belangenafwegingen en de voortdurende zoektocht naar een oplossing die uitlegbaar blijft.

Na de uitspraak in oktober vorig jaar, waarin alle beroepen tegen het KIJK-project ongegrond werden verklaard en het project definitief groen licht kreeg, begon het voor de dijkbewoners pas echt. Sindsdien zitten zij midden in de werkzaamheden, die naar verwachting in 2031 worden afgerond.

Het hoogheemraadschap doet er alles aan om bewoners te blijven informeren over de werkzaamheden en ze zoveel mogelijk hierbij te betrekken. Zo organiseert het hoogheemraadschap zelfs vaartochten over de Hollandsche IJssel, zodat mensen vanaf het water kunnen zien wat er met hun dijk gebeurt. "Het juridische traject kan dan misschien zijn afgerond", zegt Kramer. "Maar voor bewoners gaat het nog jaren door. Juist daarom moet je ook tijdens de uitvoering zorgvuldig blijven."

Uit de landspraktijk

“Welke juridische ruimte is er voor vastgelopen kwesties?”

Vraagstukken van vandaag en morgen

Velen zullen het vast herkennen. De periode voor de zomervakantie is een van de drukste van het jaar. Meer zittingen, meer uitspraken, meer adviesvragen. Maar zo traditioneel als de pre-zomerse snelkookpan is, is bij ons het gevoel voor wie doorwerkt in de zomer, dat het er niet veel rustiger op wordt. Nog meer dan voorheen blijven er voortdurend nieuwe juridische kwesties opkomen bij onze cliënten. De traditionele schommelingen in de drukte zijn er wel, maar ze vlakken af.

Het risico bestaat dat je dan het zicht verliest op wat je aan het doen bent, vandaag en morgen. Persoonlijk en met elkaar. Met een kerngroep van kantoorgenoten die actief zijn in de landspraktijk, staken we daarom de koppen bij elkaar, op de grens tussen werkweek en weekend. Terwijl de een na de ander nog even een spoedadvies afrondde of het telefoontje aannam van een cliënt, keken we vooruit met de kennis van nu. Onze horizon is de komende vijf jaar.

Daar kom ik vast op een later moment nog uitgebreider op terug, maar ik wil dit alvast meegeven: de hoeveelheid, omvang én complexiteit van zaken blijft toenemen. Net zo min als het werk zich steeds minder laat begrenzen door het construct dat wij zomervakantie noemen, zo laten

nieuwe maatschappelijke juridische vraagstukken zich niet begrenzen door rechtsgebieden, vaksecties, tradities en gewoonten.

Een voorbeeld is het opkomende vraagstuk van strategische autonomie, zoals het programma voor de Nationale Crypto Strategie laat zien, waarin nationale veiligheid, digitalisering, aanbesteden, staatssteun en mededinging samenkomen. Een veelheid aan belangen en rechtsgebieden, waar onze cliënt programmatisch mee omgaat. Een diepte-investering die wij beantwoorden met een gelijksoortige inzet.

Tegelijk is het de uitdaging om naast deze specifieke trajecten, elke dag weer snel en vaardig rechtsbijstand te verlenen voor allerhande juridische kwesties die direct voortkomen uit het dagelijks werk van onze cliënten. Kwesties waarvan de complexiteit eveneens toeneemt, zoals bijvoorbeeld bij maatschappelijke rechtszaken en de uitbreiding van het werk in het asiel- en migratierecht komende tijd.

Beide soorten 'praktijken' raken aan de wezenskenmerken van de democratische rechtsstaat, waarbij soms aanvullende expertise nodig is in de landspraktijk, zowel juridisch als bijvoorbeeld op het gebied van communicatie, projectondersteuning en digitale middelen. Hoog over betekent het de kunst te verstaan van het steeds vaker schakelen tussen het vraagstuk van vandaag en dat van morgen, waarbij we inzicht in de juridische consequenties van maatschappelijke ontwikkelingen verbinden met de oplossingen die onze cliënt voor onze samenleving zoekt. Welke juridische ruimte is er vandaag om vastgelopen kwesties morgen vlot te trekken? Voor nu heb ik in ieder geval het spoedadvies: geniet vandaag van de zomer.

REIMER VELDHUIS

Cécile Bitter (64) trad onlangs terug als plaatsvervangend landsadvocaat, een rol die ze ruim tien jaar vervulde. Uitkijkend over de rivier, terwijl klepperende ooievaars het gesprek overstemmen, gaat het in de tuin van haar woning in Zutphen over een nieuw leven ergens tussen IJsseldelta en Malieveld.

Hoe zien je weken eruit nu je na 38 jaar geen voltijd advocaat meer bent?

Ik werk nog ongeveer twee dagen per week in Den Haag als of-counsel in vooral de strafrechtpraktijk. Daarnaast ben ik voorzitter geworden van de Gestichten Doesburg. Een organisatie die teruggaat tot de veertiende eeuw, met landerijen, hofjeswoningen en een gerestaureerde kerk. Met de opbrengsten van het vermogen, de landerijen en verhuur wordt de inzet voor maatschappelijke doelen en verduurzaming bekostigd.

Hoe ben je daar zo beland?

Ik zag aankomen dat mijn rolinvulling als advocaat ging veranderen en ik wilde graag maatschappelijk relevante dingen blijven doen. Iemand suggereerde om de voorzittersrol van de Gestichten toen op me te nemen. Ik had al eens eerder bestuursfuncties vervuld, zoals voor het Literatuurmuseum en de VSB Poëzieprijs, en ik ben bijna 12 jaar voorzitter van onze partnervergadering geweest en heb nog wat commissies en werkgroepen gedaan. Na enkele positieve gesprekken kon ik aan de slag.

Hoe ziet jouw rol bij Pels Rijcken er dan nu precies uit?

Gezien mijn leeftijd defungeerde ik als partner, zoals bij ons de afspraak is. Ik wilde daarna wel graag advocaat blijven, maar niet meer zo intensief als voorheen. Ik lees nu mee met adviezen en processtukken en doe soms nog zittingen, maar ik heb ook afscheid genomen van mijn rol

als sectievoorzitter en als accountmanager, een aanspreekpunt voor cliënten. Het is daardoor een stuk rustiger nu.

Tijd om terug te kijken dus. In hoeverre is je werk door de jaren heen veranderd?

Met name de communicatie gaat nu veel sneller, maar het was geen slome bedoening vroeger. We deden meer verschillende zaken, op verschillende rechtsgebieden, tijdens mijn stage ging het van echtscheiding tot strafpiket. Zo behandelde ik eens als curator een faillissement. Ik riep de failliet op voor gesprek op kantoor. Toen hij niet kwam, deed ik meteen een verzoek bij de rechtbank om die persoon dan maar te gijzelen. Dat was wat al te gortig, kreeg ik meteen terug van de rechter-commissaris. 'Zullen we eens beginnen met de failliet gewoon op te roepen'. Van dat soort situaties heb ik in mijn begintijd heel veel geleerd.

Herken je dat het werk complexer is geworden?

De digitalisering heeft het werk wezenlijk veranderd. Vroeger ging je naar een kort geding waar soms nog heel weinig informatie over beschikbaar was. Je sprong de trein uit, sprintte naar de rechtbank, pakte de vaste telefoon in de advocatenkamer en belde dan in korte tijd vlak voor de zitting de feiten en het verdere verweer bij elkaar. Een extreem voorbeeld, maar het kon wel zo gaan. Waar je vroeger elk woord moest overschrijven uit wetbundels in de bibliotheek, zijn er nu veel meer bronnen eenvoudig beschikbaar en wordt

er veel geknipt en geplakt. Stukken worden mede daardoor almaar omvangrijker en ingewikkelder. Het werk is ook veel specialistischer geworden. We werken daarom meer in teams van advocaten met verschillende deskundigheid. Het is zaak die specialismen goed samen te brengen en een helicopterview te behouden.

Wat zal je altijd bijblijven?

Wat in ieder geval een stempel heeft gedrukt op kantoor en voor mij persoonlijk, is de crisis rond de fraude door Frank Oranje. Ik zat in het crisisteam en het was een heidense klus om de fraude te ontwarren en 'op te lossen'. Het was ook een katalysator voor allerlei veranderingen.

| FOTO'S: ANNE REITSMA |

CÉCILE BITTER OVER DE OOGST VAN 38 JAAR ADVOCATUUR

“Inzicht geven in juridische belangen is belangrijk”

Zo werden we opener naar onze omgeving en naar elkaar binnen kantoor. Maar als ik aan de fraude terugdenk, komen er toch nog steeds veel vragen op. Frank was een rare vogel, maar die hebben we wel meer. Ik kon met hem lachen en dat maakte de verrassing nog groter. Wat heb ik gemist? Maar ook: hoe kun je iedereen zo bedonderen en zoveel op het spel zetten? We zullen het nooit weten.

Wat kenmerkte jou als plaatsvervangend landsadvocaat?

Luisteren. Goed begrijpen wat de cliënt nodig heeft. Om vervolgens altijd gericht te zijn op de inhoud. Interesse hebben in de persoon en zijn behoeftes en dan liever even de telefoon pakken in plaats van te mailen. Wij zijn dienstverleners en

het is goed om je je daar steeds van bewust te zijn. Als plaatsvervangend landsadvocaat word je medeverantwoordelijk voor de relatie met de Staat. Mijn focus lag daarbij op de justitiële keten, het ministerie van Justitie en Veiligheid, het OM, en diverse diensten. Ik heb bijstand mogen verlenen in heel complexe en bijzondere zaken. Het begrijpen van deze cliënten en tegelijk een autonome rol innemen, de verwoording vinden en een proceshouding die past bij de Staat, daar heb ik altijd veel aandacht aan gegeven. Soms verschillende belangen en perspectieven bij elkaar brengen. De toon doet ertoe, en wat mij betreft alleen maar meer in deze tijd van verharding. De overheid en alle vertegenwoordigers daarvan, dus wij ook als rechtsbijstandverleners, hebben een voorbeeldrol.

In hoeverre is het werk voor de Staat veranderd?

We zien een opkomst van maatschappelijke rechtszaken. Het debat in de rechtszaal vindt nu tegelijk plaats in de media en politiek. Dat is in de landspraktijk altijd zo geweest, maar het gebeurt nu steeds meer. Het gaat niet altijd om een belangenorganisatie of een bedrijf die dan tegen de Staat opkomt. Het zijn soms zaken van individuen, bijvoorbeeld verdachten, die tegen de Staat procederen waarbij vaker actief de media worden opgezocht. Voor onze cliënt vraagt dat om een andere aanpak.

Hoe ga je daarmee om?

In het kiezen van je woorden vind ik dat je er nog meer rekening mee moet houden dat je niet alleen de rechter overtuigt, maar dat het ook navolgbaar is voor een breder publiek. Hoe ver dat moet gaan is geregeld onderwerp van gesprek.

Als kantoor helpen we nu onze cliënt het standpunt toe te lichten in gesprekken met journalisten, in en buiten de zitting. Pakweg 25 jaar geleden was dat meer gebruikelijk, dan stonden wij na grote zittingen ook zelf de pers te woord, maar voorlichting en woordvoering zijn een vak apart geworden en daarom zijn we daar in overleg mee gestopt. Ik denk dat het wel in het belang van onze cliënt is dat we daar toch nog eens goed naar kijken. We zijn het vertrouwen in de overheid en de rechtsstaat met z'n allen als te vanzelfsprekend gaan beschouwen. Inzicht geven in juridische belangen en standpunten is daarom belangrijk.

Is de rechtsstaat altijd een belangrijk onderwerp van gesprek geweest?

Het is vaak impliciet geweest. Binnen de landspraktijk hebben we regelmatig het gesprek over de wijze waarop we omgaan met een bepaalde kwestie en een cliënt. Waarbij het gesprek echt raakt aan de kernwaarden van de advocatuur. Dat zit in subtiele, kleine dingen, maar ook soms in grotere, als je een cliënt wijst op iets dat niet goed is gegaan en dat daarom moeilijk verdedigbaar is. Dienstverlenend zijn, betekent voor mij juist dat ik dat dan ook zeg. Ik vind dat je dan echt aan de slag bent binnen en voor de rechtsstaat. De laatste jaren gaat het daarnaast meer expliciet over de rechtsstaat en dat is een goede zaak, zo krijg je er nog meer gevoel voor en maken we explicieter waarvoor we bezig zijn.

Wat zou je advocaat-stagiairs willen meegeven?

Ze zijn allemaal hartstikke slim en weten heel veel. Meer dan ik op hun leeftijd. Ze vertellen veel over wat ze bezighoudt en waar ze mee zitten. Dat vind ik erg leuk

trouwens; ik had dat vroeger echt niet in mijn hoofd gehaald. Tegelijk zijn ze soms misschien een beetje voorzichtig als het om het werk gaat. Ze mogen soms wel wat meer bravoure tonen. Ik daag hen graag uit vooral zelf eerst een aanpak te formuleren. Pak de regie, over je zaken én over jezelf. Meer in algemene zin wil ik hen meegeven dat ze vooral moeten doen waar hun hart ligt. Ga er helemaal voor, grijp je kansen, zoek je grenzen op en verleg ze, maar blijf advocaat omdat je het echt leuk vindt. Doe het bij ons kantoor omdat het bij je past.

Is dat wat je zelf ook hebt ontdekt?

Als ik ergens allergisch voor bleek, is het dat iemand anders mij vertelt hoe het moet. Ik kan niet tegen een keurslijf. Maar ik ben ook best onzeker en dat was ik vroeger nog meer. Het maakt me tot wie ik ben. Ik heb ook geen spijt van keuzes die ik heb gemaakt. Bij Pels Rijcken bleek ik goed te passen. De aard van de praktijk en de cliënten, en alle kansen die ik in de praktijk en op kantoor heb gehad, hebben daarbij een hele belangrijke rol gespeeld.

Waar je dus nooit meer weg wilt?

Ik denk het niet. Ik ben nog niet uitgewerkt. Maar we gaan het zien. Ik kijk wat er verder nog op mijn pad komt. Zo ben ik net benoemd tot plaatsvervangend lid bij het College voor de Rechten van de Mens. Het belangrijkste is dat ik maatschappelijk relevant werk kan blijven doen. Volgens mij heb ik daarom met mijn bestuursrol bij de Gestichten erbij nu een mooie combinatie van werelden.

**“Advocaat-stagiairs:
pak de regie, over je
zaken en jezelf”**

T

DE JURIDISCHE
WERKELIJKHEID VAN:
DE NATIONALE
CRYPTO STRATEGIE

N A

V E I

N I E U W

P O L D E R

M O D E L

S L E U E L

V O O R

T I O N A L E

L I G H T E I D

Onder groeiende geopolitieke druk is een nieuw poldermodel ontstaan waarin de Staat samen met bedrijven omwille van de nationale veiligheid een nieuw crypto-ecosysteem ontwikkelt. Het gaat daarbij om versleutelingstechniek voor gerubriceerde overheidsinformatie. Met dit verhaal hopen de betrokkenen inspiratie te bieden voor meer publiek-private initiatieven voor strategische autonomie.

Voor de veilige uitwisseling van veelal digitale, gerubriceerde informatie binnen de Staat, zoals vanuit een ministerie naar een ambassade of nationale veiligheidsdiensten, is versleutelingstechnologie nodig. Tegenwoordig gaat het dan om cryptoapparatuur. Hoogtechnologische bedrijven in Nederland bieden die techniek: “Het is belangrijk dat de Nederlandse Staat cryptoapparatuur gebruikt die absoluut te vertrouwen is. Dat kun je het beste waarborgen als je deze apparatuur samen met vertrouwde marktpartijen, onder toezicht van de Nederlandse overheid, laat ontwikkelen en produceren”, zegt Hans van Loon, programmamanager van de Nationale Crypto Strategie (NCS).

Nationale Crypto Strategie

Versleutelingstechnologie kent een lange historie. In Nederland was er ooit Philips Crypto, waaruit weer diverse andere Nederlandse bedrijven zijn voortgekomen. In Duitsland en Frankrijk hebben ze bijvoorbeeld hun eigen aan de staat gerelateerde bedrijven voor cryptotechniek. Van Loon: “Dan kun je denken: als mijn bondgenoten het hebben, dan is het prima, dan gebruik ik dat wel. Maar de geopolitieke ontwikkelingen veranderen in hoog tempo. Een eigen, exclusieve crypto-industrie is bitter noodzakelijk voor onze nationale veiligheid en strategische autonomie en digitale soevereiniteit.”

Nichemarkt

In de verhouding die van oudsher is ontstaan, ontwikkelen de Nederlandse cryptobedrijven techniek die op basis van vrije marktwerking ontstaat; als de markt bepaalde techniek wil, dan wordt die ontwikkeld. Tegelijk is de overheid daarbij een belangrijke afnemer en al langere tijd zeer bepalend voor de marktontwikkeling. Van Loon: “Het is duidelijk een nichemarkt waarbij marktwerking toch al beperkter was. Het rijk en Defensie zijn bijvoorbeeld belangrijke opdrachtgevers. Bovendien controleert de AIVD die apparatuur en geeft er dan de goedkeuring aan voor gebruik door de Nederlandse overheid. De Staat verhiel zich daarbij tot de industrie vanuit een klassieke opdrachtgeversrelatie.”

Nederland is onderdeel van een selecte groep landen binnen de EU van de zogenaamde ‘crypto producerende naties’, samen met Duitsland, Frankrijk, Italië en Zweden. De techniek heeft een status waarmee deze ook dual kan worden gebruikt, dus ook in EU-verband en in NAVO-verband bijvoorbeeld. “Er zit bij wijze van spreken een knop op die zorgt dat de techniek Europees spreekt, of NAVO of dus Nederlands. Dergelijke apparatuur heeft een bijzondere status van goedkeuring na een tweedelandsevaluatie, en bij ons doet de AIVD dat.”

CIA en BND

Toch werd duidelijk dat er voor de toekomst meer nodig was om als land tussen eigen overheidsorganen veilig te kunnen communiceren, naast de communicatie binnen de EU en de NAVO. Zo was er ooit Crypto AG, een Zwitsers bedrijf dat sinds de jaren vijftig cryptotechniek leverde aan tientallen landen. Totdat in 2020 bekend werd dat de CIA en BND (de Amerikaanse en Duitse veiligheidsdiensten) er eigenaar van waren en het konden gebruiken om andere landen mee te bespioneren. Recenter kwam in het nieuws dat het Nederlandse Fox Crypto, dat Defensie als klant heeft, verkocht zou worden en in louter Zweedse handen zou komen. We hebben van de gelegenheid gebruik gemaakt om de grip op Fox Crypto toen te vergroten vanwege een toegenomen zorg rondom soevereiniteit. Fox Crypto ging daarbij verder als Sentyron.

“De toen gekozen aanpak, een prioritair aandeel voor de Staat en vertegenwoordiging van de Staat in de Raad van Commissarissen, geeft de Staat bepaalde rechten die waarborgen dat onder meer besluiten in de bedrijfsvoering niet nadelig uitwerken voor de Nederlandse belangen. Hiermee wordt ook de nationale ontwikkelingen en productiecapaciteit gegarandeerd” vertelt Van Loon.

Top van de overheid

“Het was een extra wake-up call die samenviel met al toenemende geopolitieke spanningen. We zijn samen met de sector, bestaande uit zeven crypto-bedrijven, waaronder Sentyron, de afgelopen twee jaar hard aan de slag gegaan om een toekomstpad, een roadmap te maken als onderdeel van een Nationale Crypto Strategie. Binnenkort verwachten we het eerste samenwerkingscontract volgens die nieuwe aanpak af te sluiten met een cryptobedrijf. Dit is een trein die rijdt en niet stopt bij dit ene bedrijf. Er komt veel bij kijken, alleen al omdat dit bij Defensie en de AIVD ook vraagt om een andere werkwijze, waarbij de Staat meer in regie is. Je kunt niet meer een opdracht uitzetten en dan, bij wijze van spreken, achterover leunen tot er geleverd wordt.”

De sleutel tot het succes is volgens Van Loon allereerst het samenbrengen van een versnipperde overheid. “Het begint ermee dat de top van de Nederlandse centrale overheid het steunt.

**“CRYPTO-
INDUSTRIE
NOODZAKELIJK
VOOR
NATIONALE
VEILIGHEID”**

“MET DE ZEVEN BEDRIJVEN GAAN WE CONTRACTVORMEN AAN WAARBIJ DE LEVERINGSZEKERHEID GEBORGD WORDT”

Dat betekent betrokkenheid op generaalsniveau bij Defensie, de directie van de Unit Weerbaarheid bij de AIVD en CIO Rijk vanuit het ministerie van BZK. Ondertussen moet je ook goed alle stakeholders binnen de overheid aanhaken, denk daarbij aan de nationale politie bijvoorbeeld.” Het NCS-programma vormt de verbinding tussen ministeries zoals Buitenlandse Zaken, de AIVD, Algemene Zaken en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, en dus Defensie. Als geheel sloegen ze de brug richting de zeven Nederlandse cryptobedrijven, daarbij ondersteund door onderzoeksbureau TNO Vector en het kantoor van de landsadvocaat, Pels Rijcken.

Extra zetje

Binnen Pels Rijcken is daartoe een multidisciplinair team gevormd van experts op gebied van onder meer Europees aanbestedingsrecht en mededingingsrecht, als ook experts op gebied van Informatie-, Privacy-, Technologie-recht (IP&T), waaronder advocaat-partner Jeroen Naves, die onder meer adviseert over het omgaan met Intellectuele Eigendomsrechten (IE-rechten). Naves: “Voor ons kantoor was dit een bijzonder traject. Het is namelijk niet alledaags dat we samen met de overheid gesprekken voeren met de directies van zeven bedrijven om samen geheel nieuwe vormen van publiek-private samenwerking te verkennen. Dit heeft veel nieuwe inzichten en expertise opgeleverd.”

Volgens Van Loon zorgt de betrokkenheid van het kantoor van de landsadvocaat dan soms voor net dat extra zetje. “Bij juristen binnen de overheid en bij bedrijven was er veel huiver voor mogelijke aanbestedings- en mededingingsproblemen. De houding is soms om begrijpelijke redenen best conservatief. Als dan een autoriteit op dat gebied zegt dat het wel degelijk mogelijk is nieuwe contractvormen aan te gaan, zolang dat goed gespecificeerd wordt, dan helpt dat enorm om meer te denken in mogelijkheden dan beperkingen.”

Sleutel bij nationale veiligheid

Juridisch gezien vormt het criterium van staatsbelang vanwege de nationale veiligheid een belangrijke sleutel. Maarten van Rijn (advocaat-partner aanbestedingsrecht) adviseert met grote regelmaat diverse overheden over aanbesteden en inkopen in het veiligheidsdomein. “In het aanbestedingsrecht vormt de aanschaf van militair materieel een uitzondering op een aanbestedingsplicht en daar wordt al regelmatig gebruik van gemaakt. Maar nationale veiligheid is een ruimer begrip en dat

biedt dus meer mogelijkheden. Denk bijvoorbeeld aan opdrachten tot het inrichten of beheren van kritieke digitale infrastructuur, waarbij uitval of verstoring enorme negatieve maatschappelijke gevolgen zal hebben. Vanzelfsprekend moet je dat nationale veiligheidsbelang wel goed kunnen onderbouwen. In het geheel van de aanpak moet je je daarbij ook houden aan het mededingingsrecht.”

Het geheel krijgt daarbij nu zijn weerslag in nieuwe contractvormen, legt Van Loon uit. “Met de zeven bedrijven gaan we contractvormen aan waarbij de leveringszekerheid geborgd wordt. Daarbij is het tevens van belang dat we de grip van de overheid op deze bedrijven verhogen. Dat is maatwerk per bedrijf waarmee samen met de landsadvocaat inmiddels dus een start gemaakt hebben.”

Omzetgarantie

Volgens Van Loon past dit beter bij de bestaande bedrijven dan ze als staatsbedrijf in te lijven. “Dat is ook gewoonweg hoe zoiets groeit vanuit het verleden. Om nu bestaande bedrijven in te lijven, haal je zo veel overhoop dat dit nooit als haalbare nog wenselijke optie is beschouwd. Ik ben er ook van overtuigd dat het ook veel voordeel biedt om ze niet volledig in staatshanden te brengen, als ze dat al zouden willen overigens. Zo houden bedrijven volledig de vrije hand in de manier waarop ze personeel werven en aan zich binden. Weliswaar worden mensen gescreend door de AIVD, maar staat het bedrijf het vrij om salarissen te bieden die concurreren met de vrije markt. Bovendien profiteren we als overheid zo van de slagvaardigheid en flexibiliteit die commerciële bedrijven.”

In de nieuwe samenwerking is er een poldermodel ontstaan waarbij bedrijven blijven concurreren, maar met meer zekerheid en nadrukkelijk op basis van de behoefte van de Staat daarbij producten ontwikkelen. Ondertussen kunnen ze die deels weer wel internationaal doorverkopen, onder strikte voorwaarden die in lijn zijn met het staatsbelang. “In het nieuwe samenwerkingsmodel bieden we de bedrijven onder condities een samenwerking aan van vijf jaar, waarbij dan vanuit het rijk en Defensie, een ontwikkelbehoefte wordt geformuleerd. Eigenlijk zeggen we: we kopen ontwikkel- en productiecapaciteit bij je in voor de komende vijf jaar. Wat we precies nodig hebben, dat volgt daarna en doen we in sprints. In de contracten bouwen we vervolgens mechanismen in die concurrentie blijven bevorderen.

Kaarten voor de borst

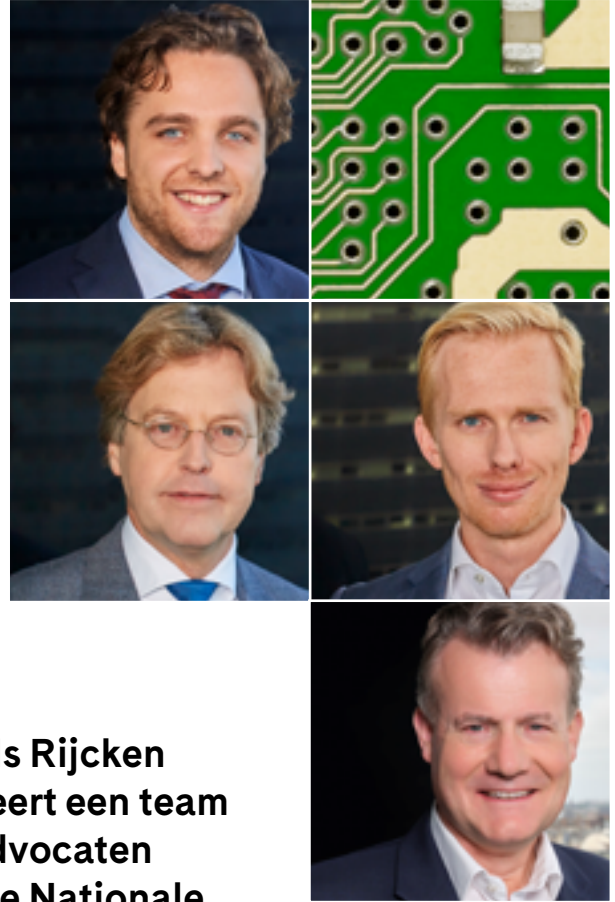
Een belangrijke doelstelling van de NCS is ook een ecosysteem te bouwen waar bij de marktpartijen onderling en ook de marktpartijen en de staat een vorm van samenwerking aangaan waarbij inzichten gedeeld worden. De impact hiervan op de bedrijven moet niet worden onderschat, zegt Van Loon. “Concurrenten zet je in een ruimte en je vraagt dan om met elkaar inzichten te gaan delen. Waar bedrijven eerst schuchter waren naar ons, maar ook naar elkaar de kaarten voor de borst hielden, zie je nu het gesprek op gang komen over onderlinge samenwerking en gezamenlijke ontwikkelmogelijkheden. Dat is het nationale ecosysteem waar we naartoe willen. Waarbij we hen de ruimte bieden om ook internationaal techniek te verkopen. Hoe precies, daar hebben we dan zelf grip op.”

Transparantie

Uiteindelijk is het gehele plaatje volgens de programmanager bepalend en dat is niet volledig in contracten te gieten. “Het draait ook om vertrouwen en de bereidheid om je samen in te zetten voor de nationale veiligheid. Dat geldt binnen de overheid net zo goed. Dan is er soms nodig dat topdown wordt gezegd: hier gaan we voor. Het vergt ook lef, bijvoorbeeld om transparant te durven te zijn naar bedrijven, zoals over je toekomstige budgetten. Het is dan wel heel bemoedigend te zien dat als we dat als Nederland willen en het echt moet, dat we het ook kunnen.” Naves: “Dat is denk ik waarom dit verhaal kan inspireren. Vandaag de dag zijn wij als kantoor betrokken bij heel veel IT-vraagstukken vanuit de overheid, die uiteindelijk allemaal draaien om digitale soevereiniteit: hoe kunnen we onafhankelijker worden en welke juridische randvoorwaarden zijn er mogelijk bij de inkoop en aanbesteding van IT-systemen? Dat vereist maatwerk. Je kunt niet net zoals bij de nationale crypto-industrie ook van bijvoorbeeld een internationale IT-leverancier zomaar verwachten dat zij een staatsvertegenwoordiger van Nederland zeggenschap gaan geven. Maar als we willen, is er veel mogelijk. De wet biedt daar in ieder geval meer ruimte voor dan soms gedacht.”

Industriepolitiek

Ondertussen is er voor alleen al de crypto-industrie nog volop werk aan de winkel. Zo is de uitbouw van het ecosysteem de volgende stap op de roadmap voor Van Loon. “We zijn anders gezegd bezig met een vorm van industriepolitiek uit oogpunt van het staatsbelang op gebied van nationale veiligheid. Voor een goedwerkende industrie is ook toegang van startups belangrijk en doorgaande kennisontwikkeling bij universiteiten en onderzoeksinstituten. Dat is de tweede fase van de aanpak. Hierbij is het aanhaken van het ministerie van Economische zaken van groot belang. Dat zij nu ook aan boord zijn, is een belangrijke stap in de richting van het bouwen aan een solide crypto ecosysteem als cruciale economische activiteit voor Nederland.”

Bij Pels Rijcken adviseert een team van advocaten over de Nationale Crypto Strategie

| FOTO'S: MICHAEL GRASTE |

(Van linksboven naar rechtsonder) Sebastiaan Cnossen (mededingingsrecht), Maarten van Rijn (aanbestedingsrecht), Jeroen Naves (IT-recht) en Menno Stoffer (ondernemingsrecht).

**“VERTROUWEN EN
BEREIDHEID OM JE
SAMEN IN TE ZETTEN
VOOR NATIONALE
VEILIGHEID”**

In gesprek

| FOTO'S: CHRIS BONIS |

**“Eerst nijpender
voordat het beter
wordt”**

“Grotere inzet van de landsadvocaat bij IND”

Met de start van het Europese Asiel- en Migratiepact voert de immigratie- en naturalisatiedienst IND momenteel de grootste stelselwijziging door uit haar geschiedenis. Het raakt aan het hart van de maatschappelijke opdracht voor de dienst, vertelt plv. directeur-generaal IND **Jan Willem Schaper**. Over doorlooptijden, een stabiele asielprocedure, inzet van de landsadvocaat en individuele rechtsbescherming.

Hoe groot is de impact van het migratiepact?

De impact is aanzienlijk omdat het asielstelsel op Europees niveau beter zal laten functioneren. Een belangrijk doel is dat asielzoekers sneller duidelijkheid krijgen en dat procedures in heel Europa meer op elkaar gaan lijken. Voor de implementatie van het pact moeten onderdelen van nationale wetgeving worden aangevuld of geschrapt, zodat deze aansluiten bij de Europese verordeningen.

Wat is voor de IND de grootste uitdaging?

Onze grootste uitdaging ligt al jaren op gebied van het organiseren van voldoende uitvoeringscapaciteit. Met deze ingrijpende wetswijzigingen wordt dat eerst nijpender, voordat het beter wordt. Er zijn veel extra juristen nodig omdat we verwachten dat er veel meer juridische procedures zullen komen. We zetten dus al langere tijd maximaal in op de werving van extra juristen. Dat lukt redelijk, maar het is nog niet voldoende. Dit jaar moeten we uitbreiden met 80 extra juristen. In de jaren daarna kan dit oplopen tot 400 extra pleitjuristen. We houden rekening met een structurele toename van het volume en naar rato zal er ook een groter beroep op de landsadvocaat gedaan

worden. Dat geldt te meer nu met name de asieljurisprudentie zich voor een groot gedeelte weer opnieuw moet gaan vormen, wat de complexiteit ervan kan vergroten. Ook daarom wordt een grotere inzet van de landsadvocaat verwacht.

Wat vindt de IND in het algemeen van het migratiepact?

Het is hoognodig dat we het asielstelsel vernieuwen. Vanuit de IND kijk ik daarbij vanuit onze maatschappelijke opdracht om tijdig en juist te beslissen. Wat we er ook aan extra menskracht en ondersteuning bij regelden en nog zouden regelen, we kwamen er als overheidsorganisatie eigenlijk niet meer. Het nemen van juiste beslissingen, dat lukt nog best goed, maar tijdig beslissen lang niet altijd. Het betekent dat de levens van veel mensen die asiel aanvragen te lang stil komen te staan. Ze kunnen niet verder zonder onze besluiten, geen gezin laten overkomen, niet bouwen aan hun toekomst. Ze verkeren langdurig in onzekerheid. En dus hebben wij het migratiepact aangegrepen om tegelijkertijd ingrijpende wijzigingen door te voeren zodat we het stelsel ook daadwerkelijk verbeteren. De gelegenheid om een complex stelsel fundamenteel te hervormen doet zich immers zelden voor.

“We kunnen alle hulp gebruiken die er is”

Waar staat de IND nu?

Het lastige van grootscheepse wijzigingen is dat ze notoir ingewikkeld zijn.

De routines, de ondersteuning, alles moet opnieuw worden uitgevonden. Uitgangspunt is dat we daarbij rekening houden met een jaarlijkse instroom van 25.000 asielaanvragen. Tegelijk hebben we te maken met de huidige voorraden, die bestaat uit aanvragen van mensen die wachten op de afhandeling van hun aanvraag. Onder die omstandigheden verwacht ik dat we zeker tot medio 2027 bezig zijn met naweën en kinderziektes en dat er daarna een stabiele asielprocedure is. Omdat de regels op een vrij fundamenteel niveau veranderen, zal er een breed scala aan onderwerpen opnieuw voor de hoogste rechter komen. Er moet opnieuw getoetst worden of we voldoende zorgvuldig zijn en hoe onze nationale uitvoering zich verhoudt tot Europese wet- en regelgeving.

Er staat veel maatschappelijke druk op migratie. Hoe merkt de IND dat?

Uit professioneel oogpunt willen we zelf om te beginnen het graag heel goed doen. Ondertussen staan voor- en tegenstanders van de asielprocedures lijnrecht tegenover elkaar. En er is natuurlijk de kritische blik van alle ketenpartners, zoals de rechterlijke macht en asieladvocatuur. Dus ja, er staat heel veel druk op ons. Het gaat er niet makkelijker op worden. We kunnen dus alle hulp gebruiken die er is. Zo kwamen we ook uit bij het kantoor van de landsadvocaat.

De IND vraagt al jaren Pels Rijcken als kantoor van de landsadvocaat om bijstand. Wat verandert er?

We zagen twee jaar terug al aankomen dat het juridische werk sterk zou veranderen, qua omvang en complexiteit. Nu hebben we zelf juristen die zich qua kwaliteit zeker kunnen meten met die van de landsadvocaat. Het zit dus in de combinatie van de volumes en de nieuwe juridische vraagstukken. Met alle grote wijzigingen is het bovendien niet verkeerd om af en toe de onafhankelijke, kritische

blik van de advocaten van Pels Rijcken te krijgen, om de kwaliteit van ons juridische werk verder te vergroten.

Wat betekent dit in de praktijk?

We hebben gevraagd om structureel meer advocaten beschikbaar te stellen voor bijstand aan de IND. Langere tijd terug is de vreemdelingenpraktijk bij Pels Rijcken sterk afgebouwd. Er reterden enkele specialistische advocaten voor heel specifieke juridische vraagstukken. We hebben gevraagd om weer meer capaciteit op te bouwen zodat we vaker een beroep op Pels Rijcken kunnen doen, waarbij advocaten gemiddeld vaker aan de complexere kant van het juridische spectrum worden ingezet. Gezien de grote uitdagingen op het gebied van asiel en migratie komende jaren, denk ik ook dat het goed is als het kantoor van de landsadvocaat dat kan bieden.

Over wat voor capaciteitsomvang hebben we het dan?

Voor de helderheid, onze capaciteitsproblemen gaan we niet oplossen met inzet van de landsadvocaat. Om hoeveel zaken het precies gaat, dat moet de praktijk uitwijzen. Maar als we nu en dan een gat hebben in onze planning, dan zouden we natuurlijk gek zijn om dan niet te vragen om bij te springen als er bij Pels Rijcken dan iemand beschikbaar is, ook als het een iets meer eenvoudige zaak is. De advocaten zullen bovendien weer ervaring op moeten doen met onze werkwijze als uitvoeringsorganisatie. Als wij van een advocatenkantoor als Pels Rijcken vragen om capaciteit uit te breiden, dan moet je ook voldoende volume bieden aan werk om dat te doen.

Wat als de IND niet investeert in meer juridische capaciteit?

We hebben nu veel meer werk dan we mensen hebben. Maar we geven wel prioriteit aan de rechtbankzittingen. We zijn nu in staat bij circa 98 procent van de zittingen te verschijnen als procespartij. We hebben berekend wat er gebeurt als we niet ingrijpen en extra investeren, zoals met de werving van eigen nieuwe juristen en inzet van het kantoor van de landsadvocaat. Er zijn scenario's waarbij we dan maar tachtig procent halen. Dit kan dus betekenen dat bij één van de vijf rechtbankzittingen de IND niet vertegenwoordigd is. Ik hoop denk ik niet uit te leggen hoe onwenselijk dat is.

Wat doet de IND nog meer om het toegenomen juridische werk het hoofd te bieden?

Het hele asielstelsel is nu en ook komende jaren overbelast. Dat is inherent aan het irreguliere karakter ervan, waarbij de instroom sterk kan fluctueren. Daar heb ik geen controle over. Wat ik wel kan doen is dus de capaciteit uitbreiden om pieken op te vangen en intern de werkwijzen efficiënter maken. Daarnaast kijken we zelf ook naar de asielketen als geheel. We zijn tot elkaar veroordeeld om intensief de samenwerking te zoeken. Als alleen ieder voor zich probeert het werk te optimaliseren, dan komen we er niet. Gezien de onafhankelijkheid van ieders rol, zijn dat geen gemakkelijke gesprekken. Het helpt dat plaatsvervangend landsadvocaat Elisabeth Pietermaat dan deelneemt aan het 'tripartite' overleg tussen asieladvocatuur, rechterlijke macht en IND.

Welke uitdagingen hebben de ketenpartners volgens u?

De asieladvocatuur wordt gevormd door een prachtige groep, hoog gemotiveerde mensen. Maar net als in veel sectoren, kampen ze daar ook met vergrijzing. We raken dus veel professionals kwijt in de keten en daar tegenover staat onvoldoende nieuwe instroom aan asieladvocaten. Dat gaan we allemaal merken en asielzoekers niet in de laatste plaats.

De rechterlijke macht kampt eveneens met capaciteitsproblemen. De zwartste scenario's zie ik vooral daar ontstaan. Waar wij verwachten, met een min of meer gelijkblijvende instroom, vanaf medio 2027 een stabiele asielprocedure te hebben, verwacht de rechterlijke macht vanaf 2032 de achterstanden te hebben weggewerkt. De asielaanvrager beleeft dat in veel opzichten natuurlijk als één procedure, of het nu bij de IND plaatsvindt of in een beroepsprocedure bij de rechter. Het grote volume aan zaken dat daarbij op de rechtbanken afkomt, wordt mede veroorzaakt door invoering van het tweestatusstelsel. Dat zijn beroepsprocedures die er nu nog niet zijn, maar er nog wel bij gaan komen.

Wat kunt u dan gezamenlijk doen?

Er zijn een paar maatregelen die we juist in de samenwerking nemen en nog kunnen nemen. Een mooi voorbeeld is de rode knop-procedure. Samen met de asieladvocatuur en Vluchtelingenwerk hebben we een aanpak voor mensen die tussen wal en schip geraken. Lang wachten is vervelend, maar soms is het echt onhoudbaar. Alle advocaten gunnen hun cliënten een snelle oplossing, maar elke advocaat kent cliënten waar het echt te lang duurt. We hebben samen een kanaal ontwikkeld, waar die zaken kunnen worden aangedragen. Vluchtelingenwerk fungeert daarbij als een soort filter. Dan geven we prioriteit aan zo'n zaak. Dat verbetert de totale capaciteit natuurlijk niet, maar het laat wel zien dat er in de samenwerking mogelijkheden zijn om maatregelen te ontwikkelen.

Wat vraagt u daarbij van de rechterlijke macht?

We vragen als IND van de rechterlijke macht bijvoorbeeld vaker om finale geschilbeslechting. De taak van de rechter is in de asielprocedure om de besluitvorming en motivering van de IND te toetsen en, even heel simpel gezegd, is de uitkomst dan dat de besluitvorming goed is geweest of overnieuw moet. Maar een rechter kán op zich ook net een stap

verder gaan, al valt dat buiten de eigenlijke opdracht van de bestuursrechter. We vragen van rechters als ze toch al weten wat de uitkomst is nádat we beter hebben gemotiveerd, op basis van de inhoud van het dossier, om dan meteen dat oordeel te geven. Als een rechter weet dat een asielverzoek toch gehonoreerd moet worden in weerwil van het standpunt van de IND, dan hebben we liever meteen dat oordeel. Dat is voor iedereen beter. Wij houden meer tijd over voor andere zaken, de aanvrager heeft sneller duidelijkheid, want het scheelt zo weer zeven maanden wachttijd, en de rechterlijke macht heeft een procedure minder. Het systeem piept en kraakt. Dan zijn dit soort oplossingen nodig en het gebeurt ook al.

Tegelijk gaat de IND ook wel eens in hoger beroep of stelt een rechter prejudiciële vragen aan het Europese Hof. Dat soort stappen helpt niet in de capaciteit toch?

Onze opdracht is juist en tijdig besluiten. Hoewel de tijdigheid het meest nijpende is, blijft juistheid van besluiten natuurlijk net zo goed iets om in te blijven investeren. Soms maken we de afweging dat een hoger beroep nodig is omdat er een meer principiële rechtsvraag is, die betrekking kan hebben op meer zaken. Je verkrijgt dan duidelijkheid voor zaken die daarna nog volgen. En ja, soms is er een rechter die zelf eerst meer duidelijkheid wil van een hogere rechter. Zowel bij

de IND, de asieladvocatuur en de rechterlijke macht, werken mensen die hun opdracht heel serieus nemen. Het asielrecht is een beschermingsrecht. Het onderliggende uitgangspunt is dus niet te zorgen dat een vluchteling zo snel en eenvoudig mogelijk het land weer uit kan worden gezet. Dat wordt nog wel eens vergeten. Ik begrijp het wel dat als een rechter in die geest wil kunnen oordelen, dat er dan soms eerst duidelijkheid wordt gevraagd, ook als dat in enkele procedures dan eerst toch tot vertraging leidt.

Veel uitdagingen, veel complexiteit. Gaat het migratiepact al met al helpen?

U moet het zo zien: we hebben te maken met een groot verkeersinfarct in de asielprocedure. De doorstroming is afhankelijk van veertien logistieke knooppunten, waarvan we er straks zes minder hebben door het migratiepact. Dat gaat dus helpen omdat procedures logistiek gezien eenvoudiger worden. Wel is het zo dat tijdelijk twee asielprocedures naast elkaar bestaan, asielzoekers die nog onder de oude procedure hun aanvraag mogen doorlopen en dus de nieuwe. Maar we gebruiken het migratiepact en de overgangswetgeving om ook in de oude procedure vereenvoudiging te bereiken, dus knooppunten weg te halen. Het maakt dat er overcapaciteit komt om achterstanden weg te werken. Dat zal wel enige tijd nodig hebben, mede door het omgaan met logistieke kinderziektes, in werkroutines en als gevolg van nieuwe jurisprudentie. Zodoende komen we op de inschatting dat we vanaf medio 2027 een stabiele procedure hebben.

Wat zijn concrete 'logistieke knooppunten' die verdwijnen?

Een belangrijk knooppunt vormden de standaard toetsen, zoals voor medisch onderzoek. In veruit de meeste gevallen levert dat geen enkel nieuw inzicht op. Dat draaien we om. Als het vermoeden bestaat dat er wel relevante informatie uit kan volgen, pas dan wordt een medisch onderzoek ingezet. Ook gaan we eenmaal horen in plaats van tweemaal.

**“Onze
opdracht
is juist
en tijdig
besluiten”**

De voornemenprocedure gaat eruit en daarmee de indiening van een zienswijze. In de praktijk leiden die nauwelijks tot een ander besluit van de IND.

Hoe verhoudt de toegenomen snelheid zich dan tot zorgvuldigheid?

Dat is natuurlijk een dilemma en daar moet je met elkaar doorheen. Zaken waarin dat aan de orde komt, daar kan de landsadvocaat goed helpen. Van de gemiddelde doorlooptijd van negen tot tien maanden tot het eerste besluit, zit vrijwel alleen maar wachttijd. Als IND besteden we van die tijd gemiddeld 45 uur aan een dossier. De tijd tussen de momenten dat wij eraan werken, moet en kan veel korter. Want wat wij nooit zullen doen, is omwille van een versnelling dan maar zelf minder uren aan het dossier besteden. Zo borgen we ook de zorgvuldigheid. Als vangnet hebben we daarbij een interne kwaliteitsbewaking. We willen niet dat er kortere bochten worden genomen.

Leidt de druk op snelheid in combinatie met de politieke wens om instroom te verminderen, eventueel tot nieuwe juridische risico's?

Wij moeten op basis van de wetgeving objectief besluiten over een aanvraag. Het is een absolute no go om bij de inhoud van het besluit de wens tot kleinere instroom mee te laten wegen. We sturen er wel op dat onze mensen een knoop doorhakken. Het fundament is dat bij de initiële start van de oude en de nieuwe asielprocedure de asielzoeker aannemelijk moet maken dat hij of zij recht heeft op bescherming. Maar de mate waarin je daarin bewijs verlangt, hoe hoog je die lat legt, daar zit ook een beoordelingsruimte. Het juridische leerstuk gaat uit van een samenwerkingsverplichting tussen de aanvrager en beslisser. Je moet het de asielzoeker niet onmogelijk maken om dat bewijs te leveren. In de praktijk moeten we nu gaan merken hoe rechters dan het geheel van de asielprocedure, het handelen van de IND en de motiveringsplicht, beoordelen.

Migratie is een van de grootste maatschappelijke vraagstukken van dit moment. Betekent het migratiepact ook een grote doorbraak?

In ons werk als IND zetten we maximaal in op individuele rechtvaardigheid in een individuele zaak. Net zo goed doen een asieladvocaat en een rechter dat. In de discussies rond een zaak merk ik dat er soms meer aandacht wordt verlangd in een dossier. Maar daar lopen we echt tegen een grens aan. Het migratiepact helpt daarin nieuwe keuzes te maken op een meer fundamenteel niveau. Toch zijn dat vooral logistieke keuzes. Misschien gaan we merken dat we nog meer generiek moeten kijken, omdat we de hoge eisen aan individuele rechtvaardigheid ook in deze nieuwe situatie voor de langere termijn niet georganiseerd krijgen. Als taakorganisatie kunnen we alleen maar het eerlijke verhaal daarover vertellen. Vergeleken met andere landen, zijn de uitdagingen in Nederland specifiek. Er is bij ons een vorm van juridificering gebaseerd op toenemende individualisering. We slaan daarin misschien wel door. We hebben wat dat betreft de grenzen van onze rechtsstaat wel in zicht.

Zijn daar concrete voorbeelden van?

Toen ik ooit begon bij de IND, we hebben het inmiddels over 25 jaar geleden, waren asielbeschikkingen zeven of acht pagina's. Ongeveer 85 procent daarvan bleef in stand na toetsing door de rechter. Ik heb nu asielbeschikkingen van dertig tot veertig pagina's, en nog altijd blijft circa 85 procent in stand bij de rechterlijke macht. Het uitdijen van die beschikking komt door allemaal goedbedoelde aanvullende eisen. Maar ik waag te betwijfelen dat ze letterlijk beter zijn. Ze voldoen vooral aan meer procedurele zorgvuldigheid. Ik denk niet dat ze materieel beter zijn. Vroeger behandelden we een beroep op 8 EVRM met een enkele, sacrale formule. Eén alinea in het verweerschrift. Nu moeten we dat helemaal uitwerken en ieder feit apart benoemen, zodat de buitenwereld ziet dat we dat consequent in beeld hebben. Het is een

vorm van paginafetisjisme die volgens mij niemand helpt. Kijk, als je van een jurist vraagt om iets in tien pagina's te zeggen, dan is het haast crimineel om vijf pagina's op te leveren. We zijn daarin doorgeschooten. Het migratiepact helpt daarin nog niet. De Raad van State heeft nu gezegd dat wij onze motiveringsplicht beter moeten doen en dat het in minder pagina's moet. Hoe precies, dat wordt er niet bij gezegd. Maar het is wel iets dat dus wordt gesignaleerd. Ook moet het in B1-niveau Nederlands. Dat is al helemaal een uitdaging. Ondertussen krijgen we bezwaren die mede door AI zijn gegeneerd van honderd pagina's. Laat een rechter er maar een keer over oordelen. De landsadvocaat kan ons in zo'n zaak dan goed helpen.

Een stabiele asielprocedure vanaf medio 2027 is dus nog altijd een asielpraktijk met de nodige uitdagingen?

Absoluut. Zoals gezegd is dit een systeem dat door fluctuaties op wereldniveau, waarbij natuurrampen en oorlogen invloed hebben, altijd een vorm van overbelasting zal kennen. Daarbij komt dus dat de rechterlijke macht met flinke achterstanden te kampen heeft en er schaarste is in de asieladvocatuur. De rechtspraktijk, zoals ik net al duidde, kent nog eens eigen, autonome ontwikkelingen zoals door AI, die voor uitdagingen zorgt. En dat alles is nog even los van de jurisprudentie waarop we moeten anticiperen. Toch ben ik positief gestemd, omdat ik zie hoeveel mensen in de hele asielketen met kennis, kunde en bevoegdheid werken. Bovendien geloof ik dat we door alle investeringen als IND onze maatschappelijke taak goed kunnen invullen. Het migratiepact helpt daarbij in ieder geval de logistiek van de asielketen te verbeteren zodat aanvragers sneller weten waar ze aan toe zijn.

Jan Willem Schaper plv. directeur- generaal IND

Jan Willem werd in 2022 directeur Juridische Zaken en tevens waarnemend plaatsvervangend directeur-generaal IND. Inmiddels vervult hij ook de rol van directeur Strategie, Beleid en Juridische Zaken. Eerder was hij werkzaam als directeur Politieel Beleid en Taakuitvoering bij JenV en directeur Bestuursondersteuning bij Bureau Secretaris-generaal JenV. Jan Willem Schaper studeerde Bestuurskunde en Juridische Politieke Wetenschappen aan de Rijksuniversiteit Leiden.

Miniconferentie

‘Internationale rechtsorde,
Vrede en Recht’ in Den Haag

| FOTO'S: ANNE REITSEMA |

INTERNATIONAAL RECHT ONDER DRUK

In een wereld waarin oorlogstaal verhardt en regels worden genegeerd, klinkt de vraag urgenter dan ooit: wat is de waarde van het internationaal recht? Tijdens de miniconferentie ‘Internationale rechtsorde, Vrede en Recht in Den Haag’ – tevens de aftrap van de Haagse Vrijheidsweken – gingen experts hierover in gesprek.

“Er bestaat geen internationaal recht waarop aanklachten gebaseerd kunnen worden. Niemand heeft ooit oorlogsmisdadigers buiten de jurisdictie van één land berecht”, zegt secretaresse Elsie Douglas in de film *Nuremberg* tegen de Amerikaanse hoofdaanklager Robert Houghwout Jackson. De film gaat over de naoorlogse processen waarin nazileiders werden berecht voor oorlogsmisdaden, in een tijd waarin er nog geen internationaal recht bestond en sprake was van een ‘juridisch niemandsland’.

Met een fragment uit deze film werd op 13 maart de miniconferentie in Het Spaansche Hof geopend. Daarmee werd direct één boodschap duidelijk: tachtig jaar na Neurenberg staat het internationaal recht op veel plekken onder druk. Bestuursvoorzitter Sandra van Heukelom-Verhage van Pels Rijcken onderstreepte dit in haar openingswoord. De democratische rechtsstaat, zo benadrukte zij, vormt het fundament van onze samenleving: het systeem dat macht begrenst en rechten beschermt. “Een rechtsstaat werkt alleen wanneer mensen hun recht daadwerkelijk kunnen halen en wanneer het recht toegankelijk en begrijpelijk is voor iedereen”, stelde zij.

Het internationaal recht wordt soms openlijk met voeten getreden. Daarom is het volgens Van Heukelom-Verhage van belang om de kennis en het bewustzijn hierover te versterken. “En waar kunnen we daar beter bij stilstaan dan hier in Den Haag als internationale stad van vrede en recht?” Het internationaal recht wortelt niet alleen in Neurenberg, maar ook hier in Den Haag, verwijzend naar de historische rol van de stad in de ontwikkeling van het volkenrecht.

Multipolaire wereld

Keynote speaker Sigrid Kaag, oud-vice-premier en voormalig VN-gezant, schetst vervolgens een indringend beeld van de huidige geopolitieke realiteit. We leven volgens haar in een tijd waarin het internationaal recht “op zijn grondvesten schudt”. Conflicten stapelen zich op, regels worden openlijk terzijde geschoven en machtspolitiek wint terrein. “Juist op zulke momenten is het goed om terug te keren naar een van de bakermatten van datzelfde internationaal recht: Den Haag.”

“Internationale afspraken worden steeds vaker gezien als optioneel”, stelde zij. Nieuwe machten zijn opgestaan, machtsverhoudingen verschuiven en consensus wordt steeds moeilijker te bereiken.

Wie is wie

Sigrid Kaag, oud-vicepremier (D66) en voormalig VN-gezant
André de Hoogh, associate professor in International Law, Rijksuniversiteit Groningen
Peter Kievoet, directeur Internationaal en Concernontwikkeling gemeente Den Haag
Marianne Hirsch Ballin, advocaat-partner bij Pels Rijcken, hoogleraar VU en bestuurslid Nationaal Comité 4 en 5 mei
Stefan de Vries, journalist en schrijver

“Juist in zo’n wereld zou het internationaal recht een anker moeten zijn. In plaats daarvan zien we een afname van respect voor regels. De morele stem wordt bevroegd. Betrachtd als een uiting van zwakte.”

Sigrid Kaag benadrukte dat we moeten blijven investeren in internationale instituties, hoe imperfect ook. Hervorming en betere handhaving van regels zijn nodig. Zonder instituties verliest het recht zijn structuur. Zij onderstreepte het belang van diplomatie en pleitte daarnaast voor bredere coalities, ook van middelgrote en kleinere staten in een multipolaire wereld. Het uitspreken van principes is volgens haar essentieel: “Stilte kan soms net zo dodelijk zijn als bommen.”

Soevereiniteit

In het aansluitende panelgesprek, onder leiding van journalist Stefan de Vries, werd het onderwerp van de conferentie verder uitgediept. Met bijdragen van

associate professor in International Law André de Hoogh, directeur Internationaal en Concernontwikkeling bij de gemeente Den Haag Peter Kievoet, Pels Rijcken-advocaat-partner en bestuurslid Nationaal Comité 4 en 5 mei Marianne Hirsch Ballin en Sigrid Kaag ontstond een gelaagd beeld van de uitdagingen waar de internationale rechtsorde voor staat.

Een terugkerend thema was de rol van staten zelf: het internationaal recht bestaat bij de gratie van hun bereidheid zich eraan te houden. Juist daar zit de kwetsbaarheid. Zoals André de Hoogh stelde: “Na de Tweede Wereldoorlog is binnen Europa een orde ontstaan waarbij we al meer dan tachtig jaar vrede hebben. Maar daarvoor moest het primaat over een deel van de soevereiniteit worden opgegeven.” Dat spanningsveld — tussen nationale autonomie en internationale samenwerking — blijft volgens hem ingewikkeld.

De Europese Unie laat zien dat gedeelde bevoegdheden kunnen leiden tot stabiliteit, al botsen politieke belangen soms met juridische principes. Tegelijkertijd, aldus André de Hoogh, “hebben ontwikkelingslanden eeuwenlang geleden onder westers imperialisme, kolonialisme en slavernij. Zij waarderen hun soevereiniteit nu juist.” Internationale samenwerking kan daarom alleen slagen als vrije keuze, gedragen door de overtuigingskracht van waarden als democratie, mensenrechten en een goed functionerende economie.

Tweede Wereldoorlog

Een ander belangrijk perspectief in het panel kwam van Marianne Hirsch Ballin, die de verbinding legde met de Tweede Wereldoorlog en de jaarlijkse herdenking op 4 mei. Volgens haar vormt die een essentieel anker voor het begrijpen van de waarde van de rechtsstaat en de internationale rechtsorde. “Vanuit het herdenken van wat er in de Tweede Wereldoorlog — de oorlog van de Holocaust — is gebeurd wordt duidelijk welke waarden er op het spel staan en waarom die waarden in die tijd geen bescherming konden bieden.

Neurenberg

De conferentie begon met een fragment uit de film *Nuremberg* – en eindigde daar in zekere zin ook weer. Niet in de paneldiscussie zelf, maar in de woorden waarmee Sandra van Heukelom-Verhage de middag opende: “Neurenberg vormde een symbolische plek om de oorlogsmisdadigers te berechten.” Dat juist daar de processen plaatsvonden, gaf een krachtig signaal af. “De processen van Neurenberg zijn beroemder dan de racistische wetten, en dat voelt als een overwinning voor het recht.”

Het recht had toen geen betekenis.” De geschiedenis laat volgens haar zien wat er gebeurt wanneer het recht zijn betekenis verliest. Processen van uitsluiting, discriminatie en geweld kunnen dan ongehinderd escaleren. “Herdenken is daarom niet alleen terugkijken, maar ook vooruitkijken. Het scherpt in wat de betekenis is van die universele waarden die we met ons internationale recht juist ook willen beschermen.”

Volgens panellid Peter Kievoet is er een duidelijke rol weggelegd voor Den Haag. “Wij zijn 125 jaar de internationale stad van vrede en recht. Dat hebben wij vorig jaar gevierd.” Met ongeveer vijfhonderd internationale organisaties, waaronder een groot aantal vrede- en rechtsinstellingen, is de stad volgens hem uniek. “In het buitenland ben ik elke keer verbaasd over de enorme naam die de stad heeft.” Tegelijkertijd brengt die positie een verantwoordelijkheid met zich mee. “In lijn met onze Grondwet staan we voor

vrede en recht. De internationale rechtsorde handhaven is onze constitutionele plicht.” Volgens Peter Kievoet groeit de betekenis van steden bovendien wereldwijd: “De internationale stedennetwerken worden actiever. In dat speelveld fungeert Den Haag steeds vaker als ankerpunt.” Wat hem betreft komt het VN-hoofdkantoor ook naar Den Haag.

Boodschap

De belangrijkste conclusie van de conferentie was dat het internationaal recht niet alleen op macroniveau om staten en instituties draait, maar juist om mensen. In beleidsstukken en debatten wordt vaak gesproken in abstracte termen als veiligheid, stabiliteit en orde. Maar voor mensen die leven in conflictgebieden is het falen van het internationaal recht geen theoretisch vraagstuk, maar dagelijkse realiteit. Daarmee kreeg de conferentie een duidelijke boodschap: het internationaal recht is geen vanzelfsprekendheid, maar een opdracht die begint

bij staten en instituties. Die opdracht moet uiteindelijk gedragen worden door mensen – juristen, bestuurders en burgers. In Den Haag, de stad van vrede en recht, klonk die opdracht misschien wel het meest urgent. Zoals Sigrid Kaag het verwoordde: “De vraag is niet of we kiezen voor macht of recht, maar hoe we ervoor zorgen dat recht invloed blijft uitoefenen op macht.”

| Koffie met... |

Na twintig jaar kent Jimmy Edoo (56) Pels Rijcken van binnenuit. Als assistent bij de sectie Innovation, Privacy and Technology (IP&T) en vertrouwenspersoon bewaakt hij processen en de menselijke maat. “Ik houd mensen graag een spiegel voor.”

...Jimmy Edoo

Waar drink je het liefst je koffie?

Jimmy, die naar eigen zeggen kritisch is op eten en drinken, experimenteert zowel thuis als op kantoor met smaken. “Bij voorkeur met smaakjes als amandel, vanille of hazelnoot. Elders vind ik koffie vaak te slap, te sterk of gewoon niet lekker. Op kantoor drink ik koffie uit de automaat op de afdeling. Na lang zoeken heb ik uiteindelijk mijn eigen combinatie gevonden in de automaat: twee shotjes ristretto, twee keer warme melk en één keer schuim. Een aantal kantoorgenoten is zeer te spreken over deze combinatie.”

“Voor mij als Hagenees was Pels Rijcken een begrip”

Hoe ben je bij Pels Rijcken terechtgekomen?

Voor mij als Hagenees was Pels Rijcken een begrip. Elke keer als ik langs het pand liep, dacht ik: daar zou ik ooit willen werken. Tijdens mijn administratieopleiding zocht ik een stageplek, maar op mijn brief kreeg ik geen reactie. Uiteindelijk kwam ik terecht bij een klein kantoor en stapte ik na elf jaar over naar een groot Haags advocatenkantoor. Toen deze werkgever besloot om naar Amsterdam te verhuizen en ik de reistijd te veel vond, heb ik opnieuw een open sollicitatie naar Pels Rijcken gestuurd. Dit keer heb ik het omgedraaid: ik schreef wat ik kon en wat ik wilde verdienen. Daarna werd ik wel uitgenodigd voor een gesprek.

Wat houdt je functie precies in?

In 2006 ben ik bij Pels Rijcken begonnen. In mijn functie – vroeger ‘secretaresse’ en tegenwoordig ‘assistent’ – ondersteun ik vijf advocaten. Het is een dynamische functie: vooral de afwisseling vind ik leuk. Ik begin de dag met een volle inbox: afspraken plannen, stukken versturen, facturen beoordelen en termijnen bewaken – dat is essentieel. Daarnaast redigeer ik stukken op stijl en logica en heb ik veel contact met medewerkers van de bedrijfsvoering. Netwerken, ook extern, is belangrijk: door mensen te zien en te spreken, kun je sneller schakelen en efficiënter werken.

Hoe is het om alleen met vrouwelijke collega's te werken?

Ik krijg vaak de vraag hoe ik me staande houd, maar ik kom uit een gezin met alleen vrouwen dus ik ben het gewend. Ik werk al jaren vrijwel uitsluitend met vrouwelijke assistents: naast 51 vrouwen werken er twee mannen als assistent. Ik heb leuke kantoorgenoten en heb het daarmee erg getroffen.” Lachend: “Soms krijg ik het wel te horen als ik niet gevraagd heb hoe iemands weekend was.

Je bent sinds een paar jaar vertrouwenspersoon. Hoe ben je dat geworden?

Voordat ik vertrouwenspersoon werd, kwamen collega's al regelmatig naar mij toe om hun verhaal te doen als ze ergens mee zaten. Dat motiveerde me een paar jaar geleden om te solliciteren op een van de vier vacatures van vertrouwenspersoon. Bovendien is het, als je al zo lang ergens werkt als ik, belangrijk om je werk uitdagend en afwisselend te houden. Zelf ben ik overigens vrij direct in het aanspreken van ongewenst gedrag en straal ik daarbij rust uit. Dat deed ik al voordat ik vertrouwenspersoon was. Ik houd mensen graag een spiegel voor.

Wat houdt dit werk in?

Ons team bestaat uit vijf vertrouwenspersonen: vier interne en één externe. We begeleiden medewerkers die ongewenst gedrag hebben ervaren.

Als vertrouwenspersoon luister ik naar hun verhaal en help ik hen de mogelijkheden te verkennen. Als het nodig is, kan ik of een andere vertrouwenspersoon bij een gesprek aanwezig zijn om ondersteuning te bieden.

Je werkt al twintig jaar bij Pels Rijcken. Hoe heb je het kantoor zien veranderen?

Waar het vroeger hiërarchisch was en je in mijn beleving direct te horen kreeg als iets niet goed ging, is er meer aandacht voor de manier waarop we met elkaar omgaan. Als ik het hier niet naar mijn zin had gehad, had ik hier natuurlijk geen twintig jaar gewerkt. Inmiddels is er – naast de vertrouwenspersonen – een gedragscode en een klachtencommissie. De sfeer op kantoor is laagdrempeliger, opener en toegankelijker geworden. Mensen spreken elkaar vaker aan, maar ik zeg daar altijd bij: kies het juiste moment – niet als iemand stijf staat van de stress. Cultuurverandering is een langzaam proces, maar ik denk dat we op de goede weg zijn. Het helpt ook dat er nieuw bloed binnenkomt, met andere ideeën en denkwijzen.

Wat doe je buiten werktijd?

Mijn ontspanning zoek ik in koken, sport en muziek. Ik beoefen karate, heb daarin een zwarte band (eerste dan), en geef twee dagen per week les. Na een drukke dag ga ik graag achter de piano zitten of drummen. Muziek speelt al mijn hele leven een belangrijke rol. Ik drumde jarenlang in bands en speelde zelfs in een kantoorband van een ander advocatenkantoor. Ik heb ook geprobeerd om een kantoorband bij Pels Rijcken op te zetten, maar we konden niemand vinden die wilde zingen. Wellicht komt het er ooit nog van.

Korte berichten

Inzicht in Privaatrecht

Op donderdag 28 mei 2026 vond in de Malietoren in Den Haag een nieuwe editie van Inzicht in Privaatrecht plaats. Thijs Franssen sprak tijdens het openingswoord over de overheid als procespartij, waarna tijdens de workshoprondes de laatste ontwikkelingen aan bod kwamen op het gebied van contractenrecht, overheidsaansprakelijkheid, (personen)schade, sommeren, beslag en executie en burgerlijk procesrecht.

Jeroen Langbroek en Gertjan Harryvan namen de deelnemers mee in de laatste uitspraken van de Hoge Raad over contracten. Paul Tanja en Nadèche Bergman gaven praktische tips om succesvol te sommeren en beslag te leggen. Maartje Möhring en Ruben de Graaff bespraken de allereerste ervaringen met de modernisering van het bewijsrecht en gaven een blik op collectieve acties in het burgerlijk procesrecht. Milou Procé en Thijs Beumers brachten overzicht in de recente ontwikkelingen in het schadevergoedingsrecht. Tot slot bespraken Eloë Boele van Hensbroek en Sarah Deaney de belangrijkste uitspraken over overheidsaansprakelijkheid.

Over deze rubriek

In deze rubriek maken we kennis met collega's en hun persoonlijke verhalen. Door stil te staan bij verschillende achtergronden, ervaringen en perspectieven willen we kennis, inzicht en bewustwording vergroten rondom diversiteit en inclusie (D&I), een strategische pijler van ons kantoor sinds 2021. We geloven dat een divers team, dat zo veel mogelijk een afspiegeling vormt van de samenleving, bijdraagt aan een inclusieve en inspirerende werkomgeving.

In deze editie staat Jimmy Edoe centraal. Hij vertelt hoe hij ruim twintig jaar geleden bij ons kantoor terechtkwam, wat zijn dagelijkse werkzaamheden inhouden en welke rol hij vervult als vertrouwenspersoon. Daarnaast blikt hij terug op de ontwikkelingen die het kantoor in de afgelopen twee decennia heeft doorgemaakt en deelt hij zijn persoonlijke ervaringen en inzichten.

12 SEPTEMBER: OPEN HUIS WEEK VAN DE RECHTSSTAAT

Als onderdeel van de Week van de Rechtsstaat openen we zaterdag 12 september onze deuren voor het publiek. Met onder meer de finale van de pleitwedstrijd voor scholieren (wie worden de junior landsadvocaten van 2026?), een pop-up podcaststudio van Jong Juridisch met spraakmakende zaken, een VR-beleving langs de instituten van de rechtsstaat en andere activiteiten geeft Pels Rijcken een kijkje in de keuken van de landsadvocaat.

Voor de pleitwedstrijd werden er al eerder pleittrainingen gegeven. Finalisten zijn teams van De Populier (Den Haag), Mgr. Frencken College (Oosterhout), Sint-Maartenscollege (Voorburg) en Stanislas (Pijnacker). Op die dag zetten veel meer instituten van de rechtsstaat hun deuren open. Kijk op www.weekvanderechtsstaat.nl voor meer informatie.

Vakliteratuur

Onze advocaten schrijven regelmatig artikelen voor de vakliteratuur over gerechtelijke uitspraken en andere juridische ontwikkelingen. Hieronder een selectie van de artikelen uit het afgelopen kwartaal. Je vindt alle publicaties ook op pelsrijcken.nl/kennis.

Kroniek Openbaarheid en behoorlijkheid 2025

In het Nederlands Tijdschrift voor Bestuursrecht (NTB 2026/94) is de kroniek Openbaarheid en behoorlijkheid gepubliceerd. In deze kroniek bespreken **Elisabeth Pietermaat** en **Nina Bontje** de relevante ontwikkelingen en rechtspraak op het gebied van de Wet open overheid (Woo) en aanverwante wetgeving. <https://pelsrijcken.nl/kennis/kroniek-openbaarheid-behoorlijkheid-2025>

Kroniek Handhaving van bestuursrecht

In de NTB-editie NTB 2026/55 stond de halfjaarlijkse kroniek Handhaving van bestuursrecht. Hierin beschrijven **Marije Batting**, **Marije van Mannekes**, **Carola de Rond** en **Katrien Winterink** relevante ontwikkelingen en interessante uitspraken op het gebied van toezicht en handhaving in de periode van 1 september 2025 tot en met 31 december 2025. <https://pelsrijcken.nl/kennis/verschenen-kroniek-handhaving-van-bestuursrecht-tweede-helft>

State Aid in The Netherlands

State Aid in The Netherlands biedt een overzicht van nationale beleidslijnen, autoriteiten en wetgeving rondom staatssteun. In deze gids behandelen **Marleen Botman** en **Georges Dictus** onder andere groepsvrijstellingen, publiek eigendom, diensten van algemeen economisch belang en handhaving bij rechtbanken. <https://pelsrijcken.nl/kennis/state-aid-in-the-netherlands>

ENERGIETRANSITIE – WERK IN UITVOERING

Samen met Bosch & van Rijn organiseerde Pels Rijcken het seminar 'Energietransitie – Werk in uitvoering', waar juridische en praktische uitdagingen van de energietransitie centraal stonden. Edward Brans presenteerde trends rond klimaataansprakelijkheid, terwijl Iman Brinkman, Luc Franssen en Merel Gerritse de Energiewet toelichtten. Lianne Barnhoorn en John Heller bespraken een gemeentelijke tool voor de warmtetransitie.

Inzicht in Strafrecht

Op 16 april vond het jaarlijkse event Inzicht in Strafrecht plaats. Tijdens de bijeenkomst werden professionals door strafrecht-advocaten bijgepraat over de recente ontwikkelingen binnen het strafrecht, digitalisering en de logische verbinding met privacy en veiligheid.

Na een plenaire lezing van Marianne Hirsch Ballin over de meest wezenlijke ontwikkelingen in de strafrechtspleging van 2026 zijn de aanwezigen hierover in discussie gegaan onder leiding van Reimer Veldhuis.

In interactieve sessies kwamen onderwerpen aan bod als het nieuwe Wetboek van Strafvordering, de voortvarendheid binnen de strafrechtspleging en het omgaan met persoonsgegevens.

SEBASTIAAN VAN DENZEL

10^e editie

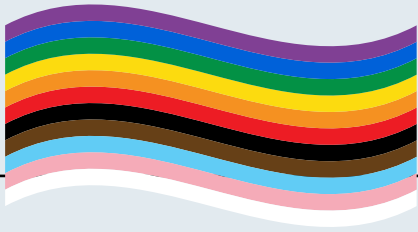
Diversity Dinner Global People

Pels Rijcken was als partner en werkgever aanwezig op de 10e editie van het Diversity Dinner. Dit is een netwerkinitiatief van Global People dat multicultureel talent in contact brengt met toonaangevende werkgevers in Nederland aan de hand van een creatieve banenmarkt en aansluitend een diner. De focus ligt op de match van talenten en werkgevers voor een baan, stage of afstudeeropdracht op basis van kwaliteiten, potentie en persoonlijkheid.

JORIS ABEN

Onze collega's Jisk Vermeulen, Joesra Ibnolfaqr, Zahra Farshchi en Jelmer Procee woonden de inspirerende tafelgesprekken en talks bij, onder andere van Mostafa Hilali. Zij deelden waardevolle inzichten en gingen in gesprek met studenten en starters met uiteenlopende achtergronden en ambities. We kijken terug op een geslaagde avond met persoonlijke gesprekken die bijdragen aan meer inclusie én nieuwe carrièrekansen.

Pim Blom: 'Het Regenboogplafond'

Ter gelegenheid van IDAHOBIT en Pride Den Haag was Pim Blom te gast bij ons kantoor voor een inspirerende Lunch & Learn. Pim Blom, auteur van het boek 'Het regenboogplafond', deelde zijn persoonlijke aanleiding om zijn boek te schrijven en welke lessen we daaruit als kantoor kunnen meenemen.

Vijf jaar samenwerking Pantar

Vijf jaar geleden begon een bijzondere samenwerking: Astrid, Irene en Ervin van Pantar gingen aan de slag met de digitalisering van het Pels Rijcken archief. Vijf jaar lang werden zij dagelijks door Paul en Nevzat van Diemen naar Den Haag gebracht – en weer terug. Inmiddels zijn 1882 archiefdozen aan dossiers succesvol gedigitaliseerd. Een monsterklus die zij buitengewoon nauwgezet hebben vervuld en blijven vervullen. Ter illustratie: er is tot zover voor 10,2 kilo aan nietjes bewaard die uit het papierwerk zijn gehaald, voordat de papieren konden worden gescand.

Pantar is een sociaal werkbedrijf dat mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt ondersteunt bij de doorstroom naar een reguliere baan.

Real Estate update

Op 21 mei organiseerde Pels Rijcken voor relaties uit de vastgoedsector de Real Estate Update. Tijdens deze bijeenkomst werd stilgestaan bij drie actuele ontwikkelingen die direct raken aan de vastgoedpraktijk.

Jan Beelen nam de aanwezigen mee in de laatste actualiteiten en best practices rondom het splitsen en optoppen van woningen. Een thema dat steeds relevanter wordt tegen de achtergrond van de woningbouwopgave.

Simon van Doren besprak nieuwe regelgeving op het gebied van duurzaamheid. Deze ontwikkelingen zullen vergaande gevolgen hebben voor zowel bestaande woningen en gebouwen als nieuwbouwprojecten.

Aemile van Rappard ging in op actuele ontwikkelingen binnen het huurrecht, waaronder de nieuwste ontwikkelingen rond opslagbedingen, de nieuwe regelgeving over servicekosten en de aangekondigde wijzigingen en optimalisaties van de Wet betaalbare huur.

Twee scholieren van het Rijswijks Lyceum waren op donderdag 4 juni de 'Baas van Morgen' bij Pels Rijcken. Onder de hoede van bestuurslid Elisabeth Pietermaat, die haar twee nieuwe bestuursleden 's morgens van school haalde, werden zij voor een dag ondergedompeld in de wereld van een groot advocatenkantoor. Het volgepakte programma bevatte onder meer een rondleiding door 'hun kantoor', een kantoorlunch met onder andere de landsadvocaat, het bespreken van een casus en natuurlijk het besluiten over bestuurlijke vraagstukken.

Baas van Morgen is een initiatief van JINC, waaraan Pels Rijcken sinds 2023 is verbonden en waarmee Pels Rijcken eind 2025 de samenwerking intensiverde. Het maakt onderdeel uit van onze inzet op gebied van diversiteit en inclusie.

Tijdens deze dag krijgen leerlingen en studenten uit een omgeving met sociaaleconomische uitdagingen de kans om het bedrijfsleven van dichtbij te ervaren. Er deden ruim 560 jongeren en zo'n 500 bedrijven in Nederland mee aan de dag. JINC organiseert gedurende het jaar meerdere initiatieven. Ook meedoen? Kijk op www.jinc.nl voor meer informatie.

Vacatures

Werken bij Pels Rijcken

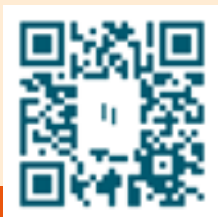
Bij Pels Rijcken werk je aan juridische vraagstukken die er écht toe doen. Als een van de grootste advocatenkantoren van Nederland zijn wij gevestigd op een unieke locatie, direct naast het Centraal Station in Den Haag. Vanuit ons kantoor zetten ruim 340 collega's zich dagelijks in voor hoogwaardige juridische dienstverlening.

Van onze medewerkers werken meer dan 200 professionals als advocaat. Daarnaast zorgen ongeveer 140 collega's in ondersteunende functies ervoor dat onze juridische experts hun werk optimaal kunnen uitvoeren. Samen vormen we een organisatie waarin kennis, samenwerking en professionaliteit centraal staan.

Onze expertise ligt bij juridische vraagstukken met een grote maatschappelijke relevantie. We adviseren en procederen op het hoogste niveau en helpen onze cliënten hun weg te vinden in een complexe en voortdurend veranderende samenleving. Daarbij streven we ernaar om voor onze cliënten een betrouwbaar juridisch kompas te zijn.

Wil jij bijdragen aan een organisatie waar maatschappelijke impact, vakinhoudelijke uitdaging en kwaliteit samenkomen? Dan is werken bij Pels Rijcken misschien wel de volgende stap in jouw carrière.

Ook als je geen vacature ziet die exact bij je past, moedigen we je aan om een open sollicitatie in te sturen. Wij kijken graag met je mee hoe jouw kwaliteiten het beste tot hun recht kunnen komen binnen ons kantoor.

Voor een actueel en volledig vacature-aanbod scan de qr-code of ga naar werkenbijpelsrijcken.nl

JURIDISCH

- || Advocaat medewerker
sectie Bestuursrecht
(Financieel Toezicht)
- || Advocaat-stagiair
sectie Strafrecht
(Civiele overheidsaansprakelijkheid)
- || Advocaat medewerker
sectie Bestuursrecht
(Europees recht)
- || Professional Support Lawyer,
sectie Ondernemingsrecht

NIET JURIDISCH

- || Assistent
- || Werkstudent receptionist(e)
- || Medewerker Repro

Assistent:

“Ik ben overal
bij betrokken,
dat maakt
mijn werk
leuk”

Blikvanger

Mr. Z

Schermen in Scheveningen: het is een van de hoogtepunten van de meerdaagse masterclass Mr.Z, georganiseerd door Pels Rijcken voor rechtenstudenten die aan het einde van hun studie zijn. In de branding van de Noordzee werden de studenten getoetst op precisie, strategie, snelheid én fair play. Onder begeleiding van onze ervaren specialisten werkten de deelnemers aan essentiële vaardigheden zoals pleiten, onderhandelen en het omgaan met de media. Al deze elementen kwamen samen in een uitdagende en realistische juridische casus die centraal stond tijdens deze drie intensieve dagen.